

KRUUNAJAISMUISTOT 125 VUODEN TAKAA

Museokokoelmissa tulee vastaan esineitä, jotka liittyvät suoraan johonkin tiettyyn, tarkasti rajattuun hetkeen menneisyydessä. Tällaisia esineitä ovat esimerkiksi neljä niin sanottua kruunajaiskultua Suomen kansallismuseon kokoelmissa. Mikrohistoriallisen tarkastelun kautta ne avaavat näkymän 125 vuoden taakse, suoraan tiettyyn päivään, tapahtumaan ja jopa kellonaikaan.

Kruunajaispäivä Helsingissä

Toukokuun 26. päivä 1896 Nikolai II kruunattiin keisariksi Moskovassa. Kruunajaisia juhlistettiin paitsi Moskovassa, niin myös Suomen suuriruh-tinaskunnassa. Helsingin sanomalehtien, *Päivälehd*en ja *Hufvudstadsbla-**detin* yksityiskohtaisten kuvausten ansioista kaupungin kruunajaispäivästä on mahdollista muodostaa hyvinkin tarkka kuva. Tiedämme jopa päivän säätilan *Päivälehd*en artikkelin suorastaan runollisesta alusta: ”Kun aukasi silmänsä, näki se tosin taivaan pilvessä, mutta ilma oli lauha ja lempeä, hil-jainen tuuli heilutteli juhlan hiuksia, noita tuhansia liehuvia lippuja, joita juhla-aattona ja yön seutuna oli ilmestynyt joka kartanon katolle, joka sei-nän seutuville. Ei pistänyt päivän polttava säde juhla-aamun unisia silmiä. Taivaan peitti savenkarvaiset pilven riekaleet, harmaa harso, joka silloin täl-löin, ikään kuin kiusaa tehden, nakkasi vesipisaran sinne tänne nuoren nai-sen hennolle kesäpuvulle ja vieressä seisovan herran kiiltävälle filttihatulle.” Samainen artikkeli päättyy kuvaamalla jälleen säätilaa: ”Taivas, joka aamul-la oli pilvinen, kirkastui vähitellen niin että puolilta päivin vallitsi mitä kau-nein kesäinen ilma. Hilpeyttä näkyikin kaikkialla kävelijäin kasvoissa.”¹

Kruunajaispäivää vietettiin Helsingissä aamusta iltaan tavalla, joka lehti-kirjoitusten perusteella oli suorastaan ennennäkemätön. Helsingissä oli vuon-na 1896 vajaan 68 000 asukasta, ja suuri osa heistä tuntuu olleen liikkeellä kaupungin kaduilla, puistoissa ja toreilla. Kruunajaispäivä oli tiistai mutta

Kuva 1. Nikolai II:n kruunajaispäivä Helsingissä. Kunniaportti Unioninkadun kauppatorin puoleisessa päässä. Kuva: Harry Hintze 26.5.1896, Museoviraston Kuvakokoelmat.

kaupunkien virastot ja liikkeet olivat pääosin kiinni, ja ihmisillä oli vapaapäivä. Paitsi julkisia rakennuksia, oli kaupungin yksityishenkilöitäkin kehoitettu koristelemaan talojaan juhlapäivän kunniaksi. Päivälehti kuvailee miten ”pitkiä, punakylkisiä, kultajuovaisia lipputankoja ja riukuja on pystytetty Esplanatipuistoon, satamatorille, Senaatintorille, kauppatorille ym. niin sakeasti, ettei moista riukumetsää ole ennen Helsingissä nähty”.²

Päivällä väkeä kerääntyi kauppatorille seuraamaan sotilasparaattia. Paraattia edelsivät tykinlaukaukset, jotka kertoivat, että keisarin kruunaus Moskovassa oli tapahtunut. Paikalla oli lehtien mukaan jopa 30 000 henkeä. Toinen väkeä kerännyt tapahtuma oli illan juhlavalaistus, jota ihailemaan tungeksi tuhansia kaupunkilaisia. Sähkövaloin ja elävällä tulella oli koristettu ja valaistu useita julkisia ja yksityisiä rakennuksia ja paikkoja kaupungilla. Kaiken kaikkiaan päivän tunnelman kerrotaan olleen iloinen ja järjestyksen säilyneen pääosin hyvin.³

Lehtien kuvauksissa korostuvat juhlapäivässä kolme tapahtumaa: päivä jumalanpalveluksineen ja paraateineen, illan juhlavalaistus ja kolmantena kruunajaispäivällinen kaartin maneesissa. Kruunajaispäivällisen kulku on selostettu hyvin tarkasti kellonaikoineen sekä Päivälehdessä että Hufvudstadsbladetissa.

Päivällinen Kaartin maneesissa

Päivällinen kaupungin köyhille järjestettiin keisarin kustannuksella kruunajaispäivänä kello kaksi Kaartin maneesissa. Jo hyvissä ajoin alkoivat kutsutut kokoontua Tähtitorninmäen rinteille ja Kaartin maneesin edustalle. Sisälle maneesiin oli katettu 38 pitkää pöytää vieraille, joita kaikkiaan oli kutsuttu paikalle 1 500 henkeä. Kutsutut olivat kaupungin köyhälistöä, ja kutsut heille olivat lähteneet eri hyväntekeväisyysjärjestöjen ja kaupungin köyhäinhoidon kautta. Pääosin päivällisvieraat olivat vanhempaa väkeä, ja heidän mainitaan edustaneen kaikkia kaupungin kansalaisuuksia.

Maneesin ovien avauduttua vihdoon puoli kolmelta kutsutut ohjattiin sisään Uudenmaan pataljoonan soittokunnan soittaessa Savolaisten laulua. Vieraille tarjottiin lihakeittoa litran vetoisista keittokulhoista, jotka oli valmistanut Arabian posliinitehdas. Lihakeiton ja sen kanssa tarjotun leivän oli valmistanut Vieraskoti. Lisäksi tarjolla oli piirakoita ja kaljaa. Piirakat olivat K. M. Brondinilta, ja jääkellarikaljan oli valmistanut Uusi Osakepanimo. Vieraat saivat keittokulhon, lasin ja lusikan muistolahjaksi tapahtumasta. Lehdissä kerrottiin, että monilla vierailloilla oli mukanaan liinat, joihin he käärivät astiat aterian jälkeen. Vaikka joidenkin mainitaan maistelleen olutta ja piirakkaa jo päivällisillä, todettiin kuitenkin useimpien vieneen myös ne mukanaan yhdessä astioiden kanssa.

Päivällisen aikana Uudenmaan läänin kuvernööri, kenraalimajuri Hjalmar Palin esitti suomeksi, ruotsiksi ja venäjäksi eläköön-huudon keisarille ja keisarinnalle. Tähän läsnäolijat vastasivat eläköön- ja hurraa-huudoilla sekä kättentaputuksilla. Tämän jälkeen soittokunta soitti keisarihymnin ja lopuksi Maamme-laulun, joita molempia kuunneltiin seisaaltaan. Puoli neljän maissa vieraat poistuivat vähitellen juhlasta lahjoineen.⁴

Kruunajaisjuhlallisuudet eivät Suomessa suinkaan rajoittuneet Helsinkiin. Juhlaohjelmaa järjestettiin muissakin kaupungeissa, ja myös kaupunkien köyhille tarkoitettuja ruokatarjoiluja oli ainakin Hämeenlinnassa, Raumalla, Uudessakaupungissa, Savonlinnassa, Naantalissa, Käkisalmissa, Sortavalassa, Kajaanissa, Kuopiossa, Porissa, Jyväskylässä, Raahessa, Kokkolassa, Oulussa ja Tampereella. Vaikka Helsingin päivälliset 1 500 vierai-
neen olivat suuri tilaisuus, vielä suurempi tarjoilu järjestettiin Tampereella, jossa ruokailijoita oli yli 2 000.⁵ Ilmeisesti vastaavia soppakulhoja kuin Helsingissä on ollut käytössä myös muissa kaupungeissa. Helsingin kaupunginmuseon kokoelmiin kuuluvan kruunajaiskulhon mukana on saatu tieto, että se olisi peräisin Haminasta. Haminassa oli käytössä samanlaiset kulhot kuin Helsingissäkin, mutta siellä tarjottiin lihakeiton sijaan hernekeittoa ja jälkiruuaksi rusinasoppaa.⁶

Keittokulhot ja kruunajaispäivän muisto

Suomen kansallismuseon kokoelmissa olevat neljä valkoista keittokulhoa ovat peräisin Helsingin kruunajaispäivällisiltä.⁷ Luetteloissa kulhot kulkevat myös nimillä malja, pilkkumi ja kruunajaismuisto. Niiden kyljessä on Nikolain monogrammi ja päiväys 26 V 1896. Kulhot ovat Arabian mallistoon kuulunutta D-sarjaa⁸, poikkeuksena perusmallista on kyljessä oleva teksti.

Kulhot ovat tulleet kokoelmiin n. 20 vuoden välein, ensimmäinen 1910-luvulla, toiset 1930-, 1950- ja 1970-luvuilla.⁹ Kulhoista vanhin on ostettu Porvoosta 20 vuotta kruunajaisten jälkeen, keisarin vielä ollessa vallassa. Esineen saantitiedoissa mainitaan vain, että se kuuluu niihin astioihin, joista jaettiin ilmaisruokaa ihmismassoille kruunajaispäivänä. Toinen kulho on ostettu kokoelmiin vuonna 1935 eräältä E. Rundmanilta Helsingistä, ja hän puolestaan oli ostanut sen vanhan kaartilaisen kuolinpesän huutokaupasta. Tämän kulhon taustaksi kerrotaan, että sellainen olisi annettu Suomen kaartin kunniakomppanian sotilaille kruunajaisten yhteydessä.

Kolmas kulho saatiin kokoelmiin lahjoituksena vuonna 1951. Tähän kulhoon liittyy tarkimmat taustatiedot.¹⁰ Tietojen mukaan kruunajaispäivänä Kaartin kasarmilla järjestettiin päivälliset, joihin kutsuttiin kaartilaiset ja heidän leskensä. Lahjoittajan äiti oli kaartilaisen leski, joka oli saanut kulhon päivällisten yhteydessä. Myös kutsukortti tai oikeastaan pääsylippu tilaisuuteen oli tallessa ja sekin lahjoitettiin Kansallismuseoon yhdessä kulhon kanssa.

Kuva 2. Kolme Suomen kansallismuseon kokoelmissa olevaa kruunajaiskulhoa (H71088, H7142, H35044). Kuva: Matti Kilponen/Museovirasto.

Kuva 3. Pääsylippu kruunajaispäivällisille (H51053:2). Kuva: Museovirasto.

Pääsylipussa on keisarin monogrammi ja kruunajaispäivän päiväys, mutta ei muita tietoja.¹¹

Neljäs kulho on saatu lahjoitukseksi vuonna 1971. Tämän kulhon mukana on saatu tieto, että lahjoittajan äiti saanut kulhon, kun Helsingissä jaettiin yleisölle ruokaa Nikolai II:n kruunajaispäivänä. Muistitiedon mukaan kulhon mukana oli saanut kortin. Lahjoittajan äiti oli kertonut, että jos keisari olisi elänyt, olisi 50 vuoden päästä kortilla ja ehjällä kulholla saanut keisarilta jonkin lahjan.

Kulhojen taustatiedoissa yhdenkään kohdalla ei suoraan mainita sitä, että kulhoja jaettiin kaupungin köyhälistölle tarkoitetusta tilaisuudesta. Ajankohdan lehtikirjoituksissa mainitaan kuitenkin lähes poikkeuksetta aina se, että kruunajaispäivälliset ja ruokatarjoilu oli tarkoitettu nimenomaan kaupungin köyhimmille – niin Helsingissä kuin muissakin kaupungeissa. Ehkäpä se oli asia jota ei haluttu esinettä myydessä tai lahjoitettaessa tuoda esille, tai sitten tämä alkuperäinen yhteys köyhyyteen on ajan myötä unohtunut.

Toisaalta kahden kulhon osalta kerrotaan, että päivälliset olisi tarjottu nimenomaan Suomen kaartin sotilaille ja heidän leskilleen. Sotilaan leski voisi tietenkin kuulua myös kaupungin köyhälistöön, tai sitten kaartin sotilaille ja leskille on järjestetty oma ruokatarjoilunsa, jossa on käytetty samanlaisia kulhoja kuin köyhien päivällisellä. Tällaisista erillisistä kaartilaisten päivällisistä ei tosin lehdistöstä löydy mitään mainintaa.

Vuoden 1896 Helsingissä päivällisille kutsutut 1 500 henkilöä ovat olleet melko suuri osa koko kaupungin väestöstä. Päivällisillä jaetut 1 500 kulhoa ovat levinneet ympäri kaupunkia ja ajan myötä suurimmaksi osaksi kadonneet ja särkyneet. Läpi vuosikymmenten on säilynyt joitakin kulhoja, joista neljä on päätynyt Kansallismuseoon. Niitä käsitellessä aukeaa suora näkymä keittokulhon äärelle aurinkoiseen iltapäivään alkukesällä 125 vuotta sitten, koristeltuun ja juhliivaan kaupunkiin. Siellä kenelläkään ei vielä ollut aavistus-

takaan kolmen vuoden päästä edessä olevista sortovuosista, puhumattakaan siitä, että olisi osattu kuvitella, että reilun 20 vuoden päästä mennyttä olisi niin keisarivalta kuin keisarikin, ja suuriruhtinaskunnasta oli tullut itsenäinen tasavalta.

Kirjoittaja on julkaissut samasta aiheesta artikkelin Suomen kansallismuseon *Kuukauden esine* -blogissa toukokuussa 2021.¹²

Asiasanat: kruunajaiset, muistoesineet, astiat, keisarit

SAMMANDRAG

Kröningsminnen från 125 år tillbaka i tiden

I Finlands nationalmuseums samlingar finns fyra så kallade kröningssskålar. De användes på en kröningsmiddag som ordnades i Helsingfors i Gardets manège på Nikolaj II:s kröningsdag den 26 maj 1896. Då bjöds stadens mindre bemedlade på en måltid med 1 500 inbjudna gäster. Gästerna serverades köttsoppa ur soppskålar som hade tillverkats av Arabias porslinsfabrik, med Nikolaj II:s monogram och kröningsdatumet tryckta på sidan. Skålarna fick gästerna behålla. Det finns detaljerade beskrivningar om kröningsdagens händelser i huvudstadens tidningar. Också middagens förlopp har beskrivits noggrant med exakta tidpunkter. Utifrån skrivelserna i tidningarna är det möjligt att skapa en detaljerad bild av stadens festligheter och den soliga försommardagen för 125 sedan, till vilken soppskålarna bildar en rentav handgriplig bro.

ABSTRACT

Coronation mementos from 125 years ago

The collections of the National Museum of Finland feature four so-called coronation bowls. They are from Helsinki, from the coronation dinner that was held at the Guard Manège on Nicholas II's coronation day on 26 May 1896. At the dinner, a meal was provided to the poor people of the city, with 1,500 people invited to the event. The guests were served meat soup out of bowls that were made at the Arabia porcelain factory and had Nicholas II's monogram, and the coronation date printed on the side. The bowls were given for the guests to keep. Detailed accounts of the events of the coronation day can be read in the newspapers of Helsinki, and the details of the dinner are also described with accurate times. The newspaper articles can be used to form a detailed picture of the celebrating city 125 years ago and the sunny early summer day, to which the soup bowls form a downright tangible connection.

Viitteet

- 1 Päivälehti 27.5.1896.
- 2 Päivälehti 27.5.1896.
- 3 Hufvudstadsbladet 27.5.1896 ja Päivälehti 27.5.1896.
- 4 Kuvailu päivällisistä julkaistiin sekä Päivälehdessä että Hufvudstadsbladetissa 27.5.1896.
- 5 Hufvudstadsbladet 27.5.1896; Aamulehti 28.5.1896.
- 6 <https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:00000qs0>. Luettu 11.6.2021.
- 7 KM, historialliset kokoelmat, kulhot H7142, H35044, H51053:1 ja H71088.
- 8 Priskurant öfver Arabia fabriks tillverkningar af fajans och äkta porslin 1893, 59.
- 9 KM, historialliset kokoelmat, pääluettelo.
- 10 Gerda Niemisen kirje Suomen kansallismuseolle 17.9.1951. KM, historialliset kokoelmat, verifikaatit, hankintaerä 51053.
- 11 Pääsylippu 26.5.1896 (H51053:2). MV, Kuvakokoelmat, U1110:b9 RAR.
- 12 <https://www.kansallismuseo.fi/fi/kuukauden-esineet/2021/kruunajaiskulhot>.

Lähteet ja kirjallisuus

Alkuperäisaineistot ja arkistolähteet

Museovirasto (MV), Helsinki

Kuvakokoelmat

Kuvakokoelmat 1 (U1110:b9 RAR)

Suomen kansallismuseo (KM), Helsinki

Historialliset kokoelmat

Esinekokoelma

Esineet H7142, H35044, H51053:1 ja H71088

Pääluettelo

Verifikaatit

Verkkolähteet

<https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:00000qs0>. Luettu 11.6.2021.

<https://www.kansallismuseo.fi/fi/kuukauden-esineet/2021/kruunajaiskulhot>. Luettu 11.6.2021.

Painetut lähteet

Priskurant öfver Arabia fabriks tillverkningar af fajans och äkta porslin 1893. Arabia Aktiefabrik, Helsingfors.

Aamulehti 28.5.1896. Kruunauspäivä Tampereella.

Hufvudstadsbladet 27.5.1896. Kröningsdagen.

Päivälehti 24.5.1896. Kruunausjuhllaisuudet Helsingissä.

Päivälehti 27.5.1896. Kruunauspäivä Helsingissä.